

א. שמות | פרק לב, א

וַיִּרְא הָעָם כִּי בָשָׁשׁ מֹשֶׁה לָרְדֹת מִן הָהָר וַיִּקְהַל הָעָם עַל אֶהְרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם עִשֵׂה לָּנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לִפְנֵינוּ כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מָה הָיָה לוֹ:

ב. רבנו בחיי | שמות לב, ח

עשו להם עגל מסכה וישתחוו לו. יש לתמוה בפרשה הזאת כמה תמיהות, האחת ישראל שהיו כמלאכי השרת ושמעו בסניני עשרת הדברות מפי אלהים איך היו מבקשים מאהרן לעשות להם עבודה זרה, ועוד היאך אפשר שהיו פתאים גמורים שהיו חושבים שכלי הזהב שהיו באזניהם הוא אשר העלם ממצרים שאמרו עליו אלה אלהיך ישראל וגו', ועוד אהרן שהיה בחיר ה' אין בכל ישראל גדול כמוהו אחר משה רבינו איך לקח הענין בדרך תמות ולא מסר עצמו למיתה והלא בענין עבודה זרה יהרג ואל יעבור, ועוד תימה באהרן איך השיב אהרן אל משה אל יחר אף אדוני, ובמה ראוי אדם לכעוס ולשפוך חמת אפו כי אם על עבירה חמורה כזו:

ג. אבן עזרא | שמות לב, א

אמר אברהם המחבר: צריך אני להאריך על דבר העגל. יש מהקדמונים שאמרו שנהרג חור והנה אהרן פחד. ויש מי שאמר כי פחד על ישראל אם יהרגוהו שה' ימיתם כולם. ועל דרך הפשט אם מעשה העגל ע"ז למה פחד אהרן שיהרג והלא מתו אחריו כמה חסידים מישראל שלא הגיעה מעלתם למעלת אהרן בחסידות לפרסת כף רגל אהרן על יחוד השם. כי איננו נכון שיעשה חסיד ע"ז בעבור אחרים שלא ימותו. והנ' חבירי דניאל הושלכו לכבשן האש בעבור שלא השתחוו לצלם ואיך יעשה אהרן פסל שהמעשה קשה מהשתחוי'. והלא אהרן קדוש השם היה ונביא על ישראל ומצוות רבות ניתנו על ידו עם משה אחיו. והנה יהיה חור טוב ממנו. ואם הוא עשה ע"ז חייב היה משה להורגו קודם עובדי העגל והנה משה התפלל בעדו והעובדים הרגו. ואיך היה אחר כן מכפר על בני ישראל הוא זרעו עד סוף כל הדורות. וכל אנשי המחקר מודים כי השם לא יבחר שליח שידע כי בסופו יעבוד ע"ז ואין כל נביא שליח.

והנה ראינו שאמר משה לפני מותו תומיך ואוריך לאיש חסידך. והנה לא הזכיר דבר העגל. רק לא נמצא בו אלא מה שנמצא במשה והמה דבר מי מריבה כאשר אפרש במקומו.

ויש אומרים כי ישראל רימו אהרן שעשו דפוס עגל והשליך אהרן הזהב באש ולא הרגיש וראיית' ואשליכהו באש ויצא העגל הזה, וזה אינו נכון כי אהרן איך בחרו השם אם הי' טיפש שירמוהו פתאים. ועוד למה בנה מזבח לפניו וציוה שיזבחו זבחים ועולות.

ואחרים אמרו אין זה אהרן שעשה העגל אחי משה. גם זה הבל כי הקהל לא נקהלו רק על ההווה תחת משה וכן כתוב והנה אהרן וחור, ואם היה אחר למה לא הרגו אהרן או משה ברדתו מן ההר גם התפלל בעדו.

גם אומרים רבים כי פי' חג לה' מחר שהעובדים העגל יהיו נהרגים על יד משה. ולא נראה, כי אין משמע דברו רק אחר שבנה המזבח לפני העגל ציוה להכריז במחנה שישחטו מחר במזבח שבנה. כמו אסרו חג בעבותים. וכן עשו וישכימו ממחרת ויעלו עולות. ומחשבות הלב אינם מועילות כי הנוקב את השם על פי דבורו יהרג. וככה האומר נלכה ונעבדה אלהים אחרים.

ד. כוזרי | מאמר ראשון

(צב) אמר הכוזרי: השמר לך החבר לבל תפליג בספור שבחיה של אומתך ולבל תסיח דעתך מן הדבר הנודע ברבים דבר המרותם את אלהיהם על אף המעמדות האלה, שמוע שמעתי כי בעצם הימים ההם עשו להם עגל ויעבדו לו ולא לאלוה: (צג) אמר החבר: חטא אשר גינוהו הם עצמם מתוך גדולתם, ואין גדול כי אם מי שחטאיו ספורים: (צד) אמר הכוזרי: אינך אומר כך כי אם דרך הפרזה ומתוך משוא פנים לעמך, וכי יש לך חטא גדול מזה, ומה מעשה טוב ישאר להם אחר זה:

ה. רמב"ן | שמות לב, א

(א) אשר ילכו לפנינו. הכתוב הזה הוא מפתח לדעת נכון ענין העגל ומחשבת עושיו, כי בידוע שלא היו ישראל סבורים שמשם הוא האלהים, ושהוא בכוחו עשה להם האותות והמופתים, ומה טעם שיאמרו כיון שהלך משה ממנו נעשה אלהים. ועוד, כי בפירוש אמרו אלהים אשר ילכו לפנינו, לא שיהיו נותנין להם חיים בעולם הזה או בעולם הבא.

אבל היו מבקשין משה אחר. אמרו, משה שהורה לנו הדרך ממצרים ועד הנה, שהיו המסעים ע"פ ה' ביד משה (במדבר ט כג), הנה אבד ממנו, נעשה לנו משה אחר שירה הדרך לפנינו ע"פ ה' בידו. וזה טעם הזכירם משה האיש אשר העלנו, לא האל אשר העלם, כי יצטרכו לאיש אלהים.

וכן תוכל להבין זה מתשובת אהרן אל משה רבינו מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדולה (להלן פסוק כא), והיתה תשובתו ויאמרו לי קום עשה לנו אלהים וגו', ואומר להם למי זהב התפרקו ויתנו לי ואשליכהו באש (להלן פסוקים כג כד), והנה אהרן מתנצל למשה ואמר לו אל יחר אף אדוני (להלן פסוק כב), והוא כמוסיף על חטאתו פשע, שאומר כי הם בקשו ממנו עבודה זרה ועשאה להם בידי, ולמה לא יחר אפו, ומה חטאה גדולה מזו:

אבל הענין כמו שאמרתי, שלא בקשו העגל להיות להם לאל ממית ומחיה, וקיבלו עבודת אלהותו עליהם, אבל ירצו שיהיה להם במקום משה מורה דרכם, וזהו התנצלותו של אהרן, טען כי לא אמרו לי רק שאעשה להם אלהים אשר ילכו לפניהם במקומך אדני, שלא ידעו מה היה לך, ואם תשוב אם לא, ולכן הם היו צריכין למי שירה להם דרכם כל זמן שלא תהיה אתה עמהם, ואם אולי תשוב יעזבוהו וילכו אחריו כבראשונה. וכן היה הדבר, כי כיון שראו העם את משה מיד הניחו את העגל ובעטו בו שהניחו לו לשרפו ולזרות עפרו על פני המים, ולא היה מהם חולק עליו כלל. וכן תראה שלא הוכיחם, ולא אמר להם כלום, אבל בבואו במחנה וירא את העגל ומחולות מיד ברחו ממנו, והוא לקח העגל וישרוף אותו וישק אותו להם ולא מאנו כלל, ואלו היה להם לאלהים, אין דרך שיניח אדם מלכו ואלהיו לשרפת אש, הן ישרוף את תועבתם לעיניהם ולא יסקלוהו:

ו. רבנו בחיי | שמות לב, ח

וזהו שלא תמצא בפרשה שיזכיר קום עשה לנו אלהים אלא אם כן יזכיר מיד כי זה משה, האיש ביאר טעם לשאלה כלומר בקשת אלהים זה אינו אלא בחסרון משה זה, והרי לך מכאן שלא היתה כוונתם לעבודה זרה, על אחת כמה וכמה בכוונת אהרן, וזהו שאמר חג לה' מחר ודרשו חז"ל (ויקרא רבה י, ג) חג לעגל אין כתיב כאן אלא חג לה' לומר כי לא היתה כוונתו רק לשם המיוחד, והראיה הגדולה שלא בקשוהו לשם עבודת גלולים כי כשירד משה מן ההר ושרף את העגל הניחוהו לשרפו ואילו היתה כוונתם כששאלוהו לעבודת גלולים איך יניחוהו לשרוף הן ישרוף את תועבותם לעיניהם ולא יסקלוהו, כן פירש הרמב"ן ז"ל:

ויש לשאול כאן כיון שלא היתה כוונתם לשום עבודת גלולים בבקשת העגל למה נענשו כל כך בהריגה על ידי בני לוי שנאמר שימו איש חרבו על ירכו וגו', ומגפה על ידי הקב"ה שנאמר ויגוף ה' את העם. והתשובה בזה כי היה דבר העגל תחילתו שוגג וסופו מזיד, והוא שכתוב וישתחוו לו ויזבחו לו, והיו ישראל בזה נחלקים לכתות, יש שהיתה כוונתם לטובה ממה שכתוב ויעלו עולות ויגישו שלמים, כי לא אמר ויעלו לו ויגישו לו, ויש שהיתה כוונתם לרעה ממה שכתוב וישתחוו לו ויזבחו לו:

ומפורש אמרו במדרש (תנחומא כי תשא יט) כי ערב רב שיצאו עמהם ממצרים עשאוהו, והכתוב מוכיח שאמר אלה אלהיך ישראל והוא דברי ערב רב שאמרו לישראל אלה אלהיך ישראל, שאילו עשאוהו ישראל היה לו לומר אלה אלהינו ישראל אשר העלנו, וזהו קשים גרים לישראל כספחת בבשר החי (יבמות מז ע"ב), ועוד זה אמרו במדרש (שמות רבה מג, ז) שאמר לו הקב"ה למשה לך רד כי שיחת עמך, עמך ולא עמי הם, ולא אמרתי לך ביציאת מצרים והוצאת את צבאותי את עמי, ואתה קיבלת ערב רב ורצית לקבל הגרים עמך הם ולא עמי, ומכל מקום אף על פי שערב רב היו תחילה עיקר המעשה הרע מצינו שטעו ישראל אחריו ונענשו הכל: